

Fecr Yayınları: 452

HİCRİ İLK İKİ ASIR FİKİH ESERLERİNİN
HADİS USÛLÜ TERİMLERİNİN OLUŞUMUNDAKİ ROLÜ

Ahmet ALKAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Eylül 2021

ISBN: 978-625-7879-99-6

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HİCRİ İLK İKİ ASIR FİKİH ESERLERİNİN
HADİS USÛLÜ TERİMLERİNİN
OLUŞUMUNDAKİ ROLÜ

Ahmet ALKAN

Ankara-2021

Dr. Ahmet ALKAN

1985 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlkokul ve orta öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. 2003-2009 yılları arasında arapça eğitimi için Bursa, Siirt, Batman ve Şam'da bulundu. 2013 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2014-2016 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı/ Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezinde eğitim aldı. 2016 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "*Hicri İlk İki Asır Fıkıh Eserlerinin Hadis Usulü Terimlerinin Oluşumundaki Rolü*" adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2016-2021 yılları arasında Doktora eğitimi için Ürdün'de bulundu. 2021'de Ürdün Üniversitesinden "*Buhari'nin el-Cami Sahih Adlı Eserindeki (İntika) Metodu*" adlı teziyle doktorasını tamamladı.

Bilecik Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesinde görev yapan müellif, evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	13
1-Konunun Amacı ve Önemi	13
2-Konunun Sınırlandırılması	14
3-Kaynaklar ve İlgili Çalışmalar	14
4-Konunun Sunulması	18

BİRİNCİ BÖLÜM

İLK FAKİHLERİN HADİSLE İLGİLİ

KULLANDIKLARI KAVRAMLAR

A-İMAM EBU HANİFE, EBU YUSUF VE ŞEYBÂNÎ'NİN HADİSLE İLGİLİ KULLANDIKLARI KAVRAMLAR	19
1-Rivayetleri Tanımlama ve Değerlendirmede Kullandıkları Kavramlar	19
a-Hadis (حدیث)	20
b-Eser (أثر)	21
c-Haber (خبر)	22
d-Rivayet (رواية)	24
e-Sünnet (سنة)	25
f-Şâz (الشاذ)	35
g-Hasen (حسن)	39
h-Meşhûr (مشهور)/ Ma'rûf (معروف)	40
ı-Müstefiz (مستفيض)	46
i-Âmmetu'l-Âsâr (عاممة الآثار)	48
j-Mütevâtir (متواتر)	49
k-Refu'l-Hadis (رفع الحديث)	50
l-Müsned'ün An (مسند عن)	51
m-“Sahih” (صحيح)/ “Sebt” (الثبت)	54
n-Mürsel (مرسل)	56
o-Müfesser Hadis (حديث مفسر)	57
p-Nâsîh ve Mensûh (الناسخ والمنسوخ)	59
2-Ravileri Değerlendirmede Kullandıkları Kavramlar	60
a-Muhaddis (محدث)	62
b-Adl (عدل)	62

c-Sika (ثقة)/Me'mûn (مأمون)	64
d-Fakîh (فقيه)	68
e-Tekzîb (تكذيب)	70
f-Müttehem (متهم)	71
g-Vehm (وهم)	73
h-Cerh (الجرح)	73
3-Edâ ve Tahammül Siygaları	74
a-İsnâd (إسناد)	74
b-Haddesenâ, Haddesenî (حدثنا, حدثني)	75
c-Ahberenâ, Ahberenî (أخبرنا, أخبرني)	77
d-Semi' tu (سمعت)	82
e-Ravâ (روى)	83
f-Beleĝanâ, Beleĝanî (بلغنا, بلغني)	86
g-"An'ane" Kullanımı (عننة)	88
h-Senetlerdeki Müphem (مهم) Râviler	90
B-MALİK B. ENES'İN HADİSLE İLGİLİ	
KULLANDIĞI KAVRAMLAR	94
1-Rivayetleri Tanımlama Ve Değerlendirmede Kullandığı Kavramlar	94
a-Sünnet (السنة)	94
b-el-Muctema' Aleyh (المجتمع عليه)	108
c-Medine Ehlinin Ameli (عمل أهل المدينة)	110
d-Malik'in, Kendi Düşüncesini İfade Ederken Kullandığı Lafızlar	113
da- Bana en sevimli olan görüş (أحب ما سمعت إلي)	113
db- Hasen (حسن)	115
dc- Bu benim görüşümdür (ذلك رأيي)	117
dd- Hoş bulmuyorum (أنا أكره)	118
2-Edâ ve Tahammül Siygaları	121
a-Ahberenâ, Ahberenî (حدثنا, أخبرنا, أخبرني) Haddesenâ	121
b-Beleĝanâ, Beleĝanî (بلغني)	123
c-"An'ane" Kullanımı (عننة)	124
C-İMAM ŞÂFİ'İNİN HADİS İLE İLGİLİ KULLANDIĞI	
KAVRAMLAR	125
1-Rivayetleri Tanımlama ve Değerlendirmede Kullandığı Kavramlar	125
a-Hadis (حديث)/ Haber (خبر)/ Rivâyet (رواية)	125
b-Eser (أثر)	127

c-Sünnet (سنة)	129
d-Haber-i Âmmе ve Hâssa (الخبر العامة والخاصة)	133
e-Haber-i Vâhid (الخبر الواحد)	137
f-Meşhûr (مشهور)/ Ma'rûf (معروف)	138
g-Merfu' (مرفوع)	140
h-Müsned (مسند)	141
ı-Mevsûl (موصول)/Muttasıl (متصل)	142
i-Mevkûf (موقوف)	143
j-Sahîh (صحيح)/ Sâbit (ثابت)	144
k-Mahfûz (محفوظ)	146
l-Hasen (حسن)	147
m-Zayıf (ضعيف)	149
n-Mürsel (مرسل)/ Münkati' (منقطع)	150
o-Nâsîh ve Mensûh (الناسخ والمنسوخ)	152
p-İhtilaf'ul-Hadîs (اختلاف الحديث) İlel'ul-Hadîs (علل الحديث)	153
2-Ravileri Değerlendirmede Kullandığı Kavramlar	155
a-Muhaddis (محدث)	156
b-Adl (عدل)	156
c-İmam (إمام)	158
d-Sikâ (ثقة)	159
e-Sebt (ثبت)	159
f-Hâfız (حافظ)	160
g-Âlim ve Âkil (عالم، عاقل)	161
h-Cerh (جرح)	161
ı-Kizb (كذب)	163
i-Mutthem (متهم)	164
j-Galat (غلط) Vehm (وهم)	164
k-Meçhûl (مجهول)	166
l-Müdelîs (مدلس)	167
3-Edâ ve Tahammül Sigaları	169
a-İsnad (إسناد)	169
b-Ahberenâ, Ahberenî (أخبرنا، أخبرني)	169
c-Haddesenâ, Haddesenî (حدثنا، حدثني)	172
d-Semi'tu (سمعت)	173
e-Revâ (روى)	173
f-Beleğanâ, Beleğanî (بلغنا، بلغني)	174
g-"An'ane" Kullanımı (عنينة)	176
h-Mübbhem Lafızların Kullanımı	177

İKİNCİ BÖLÜM	
FAKİHLERİN HADİS İLE İLGİLİ	
KULLANDIKLARI KAVRAMLARIN	
HADİŞÇİLERİN KULLANIMIYLA MUKAYESESİ	
A-RİVAYETLER AÇISINDAN -----	179
1-Rivayetleri Kaynağı Bakımından Tanımlamarken Kullandıkları	
Kavramların Mukayesesi -----	179
a-“Hadis”, “sünnet” ve “eser” kavramları -----	179
b-“Sünnet” -----	181
c-“Haber” -----	182
d-“Merfu”, “müsned” ve “mevkûf” -----	182
e-“Mevsûl” -----	183
2-Hadisleri Sıhhat Bakımından Değerlendirirken Kullandıkları	
Kavramların Mukayesesi -----	183
a-“Mütevâtir” -----	183
b-“Meşhûr” “marûf” ve “müstefiz” -----	185
c-“Sahih” -----	188
d-“Mahfuz” -----	189
e-“Hasen” -----	190
f-“Zayıf” -----	192
g-“Şaz” -----	193
h-“Mürsel” ve “munkatı” -----	194
B-RAVİLERİ DEĞERLENDİRİRKEN KULLANDIKLARI	
KAVRAMLARIN MUKAYESESİ -----	195
1-Ta’dil Lafızlarının Mukayesesi -----	196
2-Cerh Lafızlarının Mukayesesi-----	201
C-HADİS RİVAYET EDERKEN KULLANDIKLARI	
EDA VE TAHAMMÜL SİYGALARININ MUKAYESESİ ---	207
D-HADİS İLMİNE DAİR KULLANDIKLARI	
BAZI KAVRAMLARIN MUKAYESESİ -----	210
a-“İhtilafu’l-hadis” -----	210
b-“Nâsîh ve Mensûh” -----	211
c-“İlelü’l-hadis” -----	212
SONUÇ -----	213
BİBLİYOGRAFYA -----	217

KISALTMALAR

b.	: İbn
Bkz	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.	: Hicri
H.z.	: Hazretleri
M.Ü. İ.V.Y	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallahu Aleyhi Vesellem
ss.	: Sayfalar
tah.	: Tahkik eden
terc.	: Tercüme eden
tsz.	: Tarihsiz
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

ÖN SÖZ

Kavramlar, ilim dallarının oluşum ve gelişim süreçlerini, birbirleriyle olan etkileşimlerini anlamamızı sağlayan tarih yüklü sözcüklerdir. Bir ilmin doğru anlaşılabilmesi için diğer ilim dallarıyla ilişkisinin bilinmesine ihtiyaç vardır. Özellikle hicri ilk asırlarda İslami ilimler arasında sistematik bir ayrımın olmadığını, kavramların yeni yeni gelişmeye başladığını göz önünde bulundurduğumuzda aralarındaki etkileşim kaçınılmazdır.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in vefatını müteakiben fıkıh-i meseleler temel bir ihtiyaç olarak kendini göstermiştir. Bu yönüyle fıkıh, İslami ilimler içinde teşekkülü en eski olan ilim dalıdır. Fıkıh-i içtihatların en temel kaynaklarından birinin sünnet olgusu olduğunu ve sünnetin belirlenmesinde de rivayetlerin önemini ve rolünü düşündüğümüzde İslami ilimler arasında en fazla etkileşim içinde olan alanların başında hiç şüphesiz hadis ve fıkıh alanları gelmektedir. Tarih sahnesinde, alanlarında iz bırakmış önemli şahsiyetler, hadis ve fıkıh arasındaki ilişkiyi doktor ve eczacı ilişkisine benzetmişlerdir.

Çalışmamıza başlarken konuyu nereden ele almamız ve nasıl başlamamız gerektiğine dair tereddütler yaşadık. Çünkü çalışmanın alanı geniş olup, ele alınan şahsiyetler, hadis ilminin kavramlarının oluşmasında ve muhtevasının belirlenmesinde öncülük eden mezhep imamlarıdır. Bazı hususlarda kesin ve net sonuçlara ulaşabilmek için eserlerindeki bütün örneklerin incelenmesi ve kapsamlı araştırmalar yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu sebeple, çalışmamızın sınırlarını daraltarak özellikle fakihler ve hadisçilerin kullandıkları ortak kavram-

ları veya lafızları farklı olmakla beraber anlamları aynı olan kelimeleri mukayese etmeye çalışacağız.

Bu çalışmaya bizi teşvik eden, fikirleriyle katkıda bulunan, değerli hocam Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet Alkan
Eylül 2021